

Наталія КОСТУСЯК

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

Функційно-комунікативні ознаки стверджувальної/заперечної модальності

Протягом останніх десятиліть ХХ – початку ХХІ століть у лінгвістиці превалюють комплексні дослідження, що ґрунтуються на засадах функційно-категорійної теорії й відбивають не лише формально-структурну кваліфікацію мовних одиниць, а й їхню семантичну та комунікативно-прагматичну специфіку. До категорійних величин, які неодноразово були об'єктом уваги в традиційному мовознавстві, а також у новітніх лінгвістичних описах, зорієнтованих на реальний стан функціонування української мови та комунікативно активні тенденції сучасної мовної практики, належить модальність. Попри значне зацікавлення вітчизняних і зарубіжних граматистів-теоретиків багатьох питань, пов'язаних із модальністю, ще й досі не можна вважати остаточно розв'язаними. У лінгвістиці простежуємо наявність багатьох концепцій, кожна з яких пропонує власне тлумачення категорійного статусу розгляданої мовної величини й окреслює певну кількість підпорядкованих модальних значень (грамем). Значний внесок у вивчення категорії модальності зробили Ш. Баллі, О. В. Бондарко, Г. О. Золотова, В. З. Панфілов, В. Г. Гак, В. Б. Касевич, в україністиці – О. С. Мельничук, Л. О. Кадомцева, А. П. Грищенко, М. В. Мірченко та ін. Абсолютно не применшуючи ролі й загальнонаукового значення низки лінгвістичних досліджень, виконаних у традиційному аспекті, вважаємо за потрібне наголосити, що на сьогодні вони вже не відбивають усього спектру розвитку сучасного мовознавства, новітніх теоретичних здобутків у сфері граматики. Але водночас це не передбачає цілковитого ігнорування традиційною концепцією модальності. Узагальнивши результати теоретичного доробку дослідників, зазначимо, що більшість із них вважає *синтаксичну модальність* категорією речень різноманітної структури, яка, реалізуючи інтенцію мовця, репрезентує

виглядає як реальне чи ірреальне. Слушними в цьому плані є міркування В. В. Виноградова: „Кожне речення має, як суттєву конструктивну ознаку, модальне значення, тобто містить у собі вказівку на стосунок до дійсності”¹. У монографії „Структура міжрівневих категорій” ми пропонуємо дещо відмінну кваліфікацію модальності. Виразний акцент на системно-структурній організації розглядає мовної величини дав змогу кваліфікувати модальність як міжрівневу надкатегорію сучасної української літературної мови. „Маючи власний потенціал засобів вираження та специфічні функційні особливості, надкатегорія модальності – багатовимірною сутністю, оскільки виявляє стосунок до елементів різних мовних ярусів. Водночас їй властива специфічна внутрішня організація й категорійна багатовекторність, що підкреслює її структура. Складниками надкатегорії модальності виступає морфологічна модальність, яка має стосунок до категорії способу дієслова, синтаксична модальність, пов’язана з конструкціями різних типів, та лексико-граматична модальність, репрезентанти якої – передовсім модальні слова, що функціонують як вставні, і дієслова з модальним значенням”². У цьому складному модальному механізмі ствердження/заперечення вважаємо граемою категорії синтаксичної модальності.

У сучасній науці відоме й інше визначення аналізованого мовного явища. Зокрема, О. П. Куш ствердженню й запереченню надає статусу категорій³. Заперечення як категорію української мови детально розглядає М. П. Баган⁴. За її спостереженнями, заперечення має полістатусний характер, оскільки воно є поняттєвою категорією релятивного типу, однією з модусних категорій, комунікативно спрямованою й когнітивною категорією⁵. До сфери модусних категорій зараховує заперечення й О. А. Кобрина⁶. Проте нам більшою мірою імпонують концепції, у яких ствердження й заперечення вважають складниками категорії синтаксичної модальності. За такої умови передовсім слід зважати на їхній виразний комунікативний акцент та суб’єктивне спрямування, адже функційну спеціалізацію зазначеної граеми визначає здатність реалізувати інтенцію мовця. Модальні значення ствердження й заперечення та особливості їхньої реалізації засобами мови відбито в працях

¹ В. Виноградов, *Избранные труды. Исследования по русской грамматике*, Москва 1975, с. 55.

² Н. Костусьяк, *Структура міжрівневих категорій*, Луцьк 2012, с. 289.

³ О. Куш, *Категорії ствердження і заперечення в українській мові. Автореф. дис. ... канд. філол. н.*, Дніпропетровськ 2002.

⁴ М. Баган, *Категорія заперечення в українській мові: функціонально-семантичні та етнолінгвістичні вияви*, Київ 2012.

⁵ *Ibidem*, с. 313.

⁶ О. Кобрина, *Модусные категории как способы выражения субъективного отношения человека к высказыванию [в:] „Вопросы когнитивной лингвистики”*, № 2, 2006, с. 90.

П. Адамця⁷, російських лінгвістів на чолі з О. В. Бондарком⁸, Г. П. Немца, який слушно наголошує, що не варто „вилучати заперечення зі сфери виразників модальних відношень”, позаяк заперечені реченнєві побудови „передають ставлення мовця до повідомлюваного”⁹.

Протилежної думки щодо порушеного питання дотримується О. С. Мельничук. Дослідник постулює: „Немає підстав відносити до зовнішньо-синтаксичної сфери протиставлення ствердного і заперечного значень у загальній семантиці речень. Обидва ці значення входять до основного змісту речень, які при цьому можуть належати до будь-якого різновиду модальності – розповідної, питальної, спонукальної і т. д.”¹⁰. На наше переконання, стверджувальна й заперечна форми висловлення уточнюють інші модальні значення. Наприклад, структури з розповідною модальністю репрезентують намір мовця передати співрозмовникові об’єктивну інформацію про дію, процес, стан, що реально існують чи не існують, відбудуться або не відбудуться в майбутньому. У такому разі форми їхньої реалізації можуть збігатися або бути відмінними. Морфологічним репрезентантом предиката в аналізованих конструкціях зазвичай виступають дієслова у формах теперішнього, минулого чи майбутнього часу. Зокрема, структури на зразок ...*Грицько вертається додому* (Л. Костенко); *Громадський контроль здійснюють громадські організації відповідно до закону* („Відомості Верховної Ради України”, 2012); *Держава забезпечує створення і функціонування системи медичного страхування населення* („Відомості Верховної Ради України”, 2012); *Одного разу ми зібралися біля млина на леваді* (В. Скуратівський); *Озветься луна з-за гірського висо'ччя...* (П. Мах) реалізують розповідну й стверджувальну модальність. Конструкції *Та літ не відгорнеш, як з вікон фіранку, Не вимолиш юності вдруге собі* (Н. Горик); *Але вона ні слова не сказала, усправедливлень жодних не дала* (Л. Костенко) варто трактувати як маркери розповідної й заперечної модальності. Аналогічне явище простежуємо й в інших реченнєвих побудовах. Ствердження й заперечення може виступає носієм додаткових суб’єктивних конотацій мовленнєвого акту в конструкціях, що експлікують водночас й вірогідну модальність, пор.: ...*Уже, мабуть, молебень відслужили, бо затужили дзвони, затужили!* (Л. Костенко); *Я шукаю вас посеред людства. Й ви, бува, шукаєте мене* (Н. Горик) і *Повітря, здавалося, не мало дна, як і небо* (Й. Струцюк); *Може, й часу не мав для молитви* (Н. Горик).

⁷ П. Адамец, *К вопросу о модификациях (модальных трансформациях) со значением необходимости и возможности* [в:] „Československá rusistica”, t. XIII, № 2, 1968, s. 88.

⁸ *Теория функциональной грамматики: Темпоральность. Модальность*, под ред. А. Бондарка, Ленинград 1990, с. 68, 71.

⁹ Г. Немец, *Актуальные проблемы модальности в современном русском языке*, Ростов-Дону 1991, с. 58.

¹⁰ *Сучасна українська літературна мова: синтаксис*, за ред. І. Білодіда, Київ 1972, с. 18.

Основну ланку засобів реалізації синтаксичних одиниць із модальною семантикою вірогідності становлять модальні модифікатори – компоненти, що традиційно розглядають як вставні одиниці.

Уважаємо за доцільне зацентувати увагу й на функційному перетині стверджувальної/заперечної та умовної модальностей. У російській лінгвістиці зв'язок форм умовного способу й заперечення простежила М. В. Ляпон¹¹. В україністиці цю проблему порушила М. П. Баган. Наголошуючи на взаємодії дієслівної грами умовного способу та семантики ірреальності й заперечення, дослідниця констатує: „...конструкції на основі кон'юнктивних форм, що спеціалізуються на вираженні ірреального значення, в українській мові легко співвідносяться із запереченими судженнями, які спростовують реальність подій, пор.: *Батько прийшов би, якби міг* → *Батько не прийшов, бо не міг*”¹².

Отже, з огляду на подані вище міркування вважаємо, що є достатньо підстав для виокремлення ствердження/заперечення як грами категорії синтаксичної модальності. Далі детальніше зупинимося на семантичній палітрі та неоднорідності маркування розгляданого категорійного значення.

Відбиваючи об'єктивну дійсність, синтаксичні одиниці можуть передавати стверджувальну з погляду мовця інформацію про події, процеси чи стани або заперечувати її. Відповідно до значення та функційно-комунікативної сутності їх поділяють на стверджувальні й заперечні. Виокремлюючи розглядані типи структур, І. Р. Вихованець пропонує кваліфікувати їх як такі, що „перебувають на перетині значень об'єктивної та суб'єктивної модальності, якоюсь мірою доповнюючи їх, але не збігаючись із ними”¹³. У сучасній українській літературній мові стверджувальні та заперечні утворення реалізують форми членованих речень, а також нечленовані синтаксичні одиниці. Вираження в стверджувальній або заперечній формі певної інформації про факти позамовної дійсності, що лежать в основі загального змісту речення, репрезентують двоскладні й односкладні синтаксичні побудови. Наприклад: *Дивиться місяць в розквітле вікно...* (В. Сосюра); *Знов зоря світання стерла сон крилом...* (В. Сосюра); *Чи турків, чи козаків було четверо* (М. Вінграновський); *Іду спорити...* (Г. Чубач); *...ніч ота не вернеться назад* (В. Сосюра); *...на їх любові хліба не замісиш* (Р. Федорів); *Янушем заколотило* (М. Вінграновський); *Ханові моторошно й холодно* (Ю. Мушкетик); *Вже повечоріло...* (Р. Федорів); *Вечорами у нас студено* (Р. Федорів); *Тисмениці йому не минути* (Р. Федорів); *Але віднині вам ніколи не буде ні страшно, ні важко, я завжди буду біля вас* (Р. Іваничук). Близькими до зазначених

¹¹ М. Ляпон, *Взаимодействие категории отрицания и ирреальности в тексте* [в:] *Синтаксис текста*, под ред. Г. Золотовой, Москва 1979, с. 206.

¹² М. Баган, *op. cit.*, с. 36.

¹³ І. Вихованець, *Грамматика української мови. Синтаксис: підручник*, Київ 1993, с. 118.

конструкцій вважаємо еліптичні утворення: *Ще сніг кругом...* (В. Сосюра); *Солдат на варті* (В. Сосюра). На особливу увагу заслуговують речення, що мають формальні маркери заперечення, проте за умови подвійного вживання негатора *не* експлікують семантику ствердження: *Козак Бобренко, на ім'я Григорій, єдиний син достойної вдови, котора зараз у такому горі, що не схилить не можна голови, – чотири годи бувши у походах, ні в чім нагани жодної не мав* (Л. Костенко).

Основним засобом експліцитного вираження заперечної модальності в українській мові слугують частки *не, ні*. Перебуваючи перед присудком чи головним членом односкладного речення, вони формують загальнозаперечні структури. Наприклад: *У свідки більш ніхто не зголосився* (Л. Костенко); *У мене, пане, слово не куповане, і я його не продаю* (Л. Костенко); *Так, я – вмируща! Але й ти – не вічний!* (Г. Чубач); *Таж мамі не легше на долі було...* (Г. Чубач).

Одним із морфологічних різновидів заперечної модальної семантики є предикат *нема*, у валентній зоні якого перебуває неприйменниковий родовий відмінок. Аналізована грамема позначає відсутню особу чи предмет. Наприклад: *...ляхів немає – вони поїхали* (Ю. Мушкетик); *Нема мене – якщо тебе нема!* (М. Вінграновський); *...хати немає...* (Ю. Мушкетик). Зазначені конструкції перебувають у трансформаційному зв'язку з буттєвими двоскладними реченнями, пор.: *...нема нашого Нептуна* (О. Гончар) ← *Є наш Нептун*; *...Ще не було ріднішого, як ти* (Л. Костенко) ← *Нікого не було ріднішого, як ти* ← *Хтось був рідніший, як ти*. У формально-змістовому плані такі реченнєві побудови близькі до заперечних конструкцій із буттєвими предикатами на зразок *не було, не буде*, що корелюють із двоскладними стверджувальними реченнями, предикат яких має значення існування, наявності (*є, був, була, було, буде*), пор.: *Тата не було на той час дома* (Р. Горак) і *Тато був на той час дома*; *...Франка в притулку не було* (Р. Горак) і *Франко в притулку був*. Функційним еквівалентом синтаксичних одиниць із предикатами *нема, не було, не буде* та суб'єктом, вираженим родовим відмінком, зрідка виступають їхні трансформи – конструкції, що, на переконання О. Г. Межова, містять предикат *ні*: *А над морем, – там же ні ворони, лиш до хвилі чайка припада* (Л. Костенко). „Заперечний предикат *ні* вимагає у суб'єктній позиції родового відмінка, який корелює з називним суб'єкта існування (наявності) за трансформації речень”¹⁴. Деякі лінгвісти зазначені структури вважають *ні*-генітивними варіантами *нема*-генітивних модифікацій речень буття¹⁵. Явище синтаксичної деривації у виразності такі приклади: *...а в хаті*

¹⁴ О. Межов, *Суб'єктні синтаксиси у структурі простого речення: монографія*, Луцьк 2007, с. 108.

¹⁵ І. Слин'ько, М. Гуйванюк, М. Кобилянська, *Синтаксис сучасної української мови: проблемні питання*, Київ 1994, с. 277.

ж так – ні хліба, ані дров (Л. Костенко) ← *А в хаті ж так – немає хліба, немає дров* ← *А в хаті ж так – є хліб і дрова*; *За кілька днів ворожої облоги – ні жителя живого, ні залоги* (Л. Костенко) ← *За кілька днів ворожої облоги – не було жителя живого, не було залоги* ← *Був житель живий і була залага*. Речення з предикатом *нема* можуть містити суб'єкт, морфологічно представлений прийменниковим родовим відмінком, а також об'єкт, що має значення відсутнього предмета володіння, належності: *Немає в мене слів* (І. Драч). Зазначені структури також кваліфікуємо як модифікації речень зі значенням буття, пор.: *В мене ниньки немає свічкаря* (Ю. Мушкетик) ← *Я ниньки маю свічкаря*; *У боротьби нема відпустки...* (М. Вінграновський) ← *Боротьба має відпустку*. За деяких контекстуальних умов у реченневих побудовах із предикатом *нема* (*немає*) чи дієслівним предикатом із часткою *не* може функціонувати субстантив із *ні* (*ані*). У такому разі лексема *нема* (*немає*) чи негатор *не* набувають статусу головного граматичного маркера заперечення, а *ні* (*ані*) доцільно трактувати як мовні одиниці, що посилюють, увиразнюють зазначену семантику: *...в фортеці вже немає ні харчів, ні військових припасів* (П. Загребельний); *Нікому ні руки не шлюбувала, ані на кого й оком не вела* (Л. Костенко).

Частковозаперечні синтаксичні одиниці містять заперечення того, що позначене підметом або другорядним компонентом, наприклад: *...не всі викликають у Ягнича до себе прязне ставлення* (О. Гончар); *Вже ні за чим на світі їй не шкода* (Л. Костенко); *Люблю не стару Русь, не лісову, не дику, люблю її в обнові скреслу* (Р. Федорів); *Як він мріяв ще раз побачити батьківщину, думкою ще не раз і не двічі летів до неї через безмежні степи, повноводні ріки, через ліси і байраки!* (В. Малик).

Формальний показник – негатор *не*, крім синтаксичного, функціонує й на словотвірному рівні як префікс: *А як вона була йому немила, то хто ж його присилує: женись!* (Л. Костенко); *Та прости йому, Господи, вільні й не-вільні гріхи* (Н. Горик); *Вчинили ви, сказати б, нестатечно* (Л. Костенко); *Любов – це, люди, діло неосудне* (Л. Костенко). Словотвірне маркування заперечного змісту пов'язане також із префіксами *без-* (*обез-*), *зне-*, *ні-* (*ані-*), *недо-*, *проти-*: *Стара тополя, чорна та безлиста, ворон гойда на цвинтарі в снігах* (Л. Костенко); – *Що скажуть райці?* – *Райці – беззлагольні* (Л. Костенко); *Інстинктивний жіночий протест стрепенув нею, вона вихопилася з ханських рук, знесилена і спрагла...* (Р. Іванчук); *Я йшла у нікуди – Нікому ніхто* (Н. Горик); *Опозиціонерка <...> звернулася до Вищого адміністративного суду з вимогою визнати дії ЦВК зі встановлення результатів виборів протиправними* („Голос України”, 2012). У цій сфері перебуває низка запозичених префіксальних морфем: *а-*, *анти-*, *дис-*, *ір-*, *контр-*: *Незважаючи на те, що я децю знаю про ту добу, коли боротьба православної людності проти католицизму набирала антифеодалного звучання, манускрипт відкривав зовсім незнайомий цікавий світ середньовічного міста* (Р. Іванчук);

Сьогодні в нашій державі дуже гостро відчувається проблема корупції і вирішити її можливо лише реалізувавши комплекс **антикорупційних** заходів... („Голос України”, 2012); Проблема застосування **контрзаходів** як однієї із форм реалізації міжнародного примусу є однією з найбільш гострих та дискусійних не лише у доктрині міжнародного права, а й у практиці міждержавних відносин та діяльності міжнародних організацій (А. Чернявський).

У сучасній українській літературній мові репрезентантами заперечної семантики можуть бути й прийменники, до центральної сфери яких належить передовсім *без*. За спостереженнями М. П. Баган, „разом з іменниками – назвами предметів та істот прийменник *без* утворює предикатну синтаксему, що характеризує суб'єкта якісного стану, указуючи на відсутність у нього певної ознаки, пор.: *Човен лежав без весла* (М. Вінграновський) → *Човен лежав + Човен не мав весла*¹⁶. Із прийменником *без* можуть поєднуватися власне-субстантиви та вторинні, транспоновані в іменникову площину мовні одиниці: *Оце уперше за багато літ – і коні ржуть, і сурми, Грицю, грають, а полк без тебе вийде у похід* (Л. Костенко); *Робив, як віл. Трудився без спочинку* (Л. Костенко) → *Робив, як віл. Трудився й не спочивав*. Менш уживаний показник заперечного значення – прийменник *поза*, що переважно структурує локативні синтаксеми або заперечує чийсь стосунок до когось чи чогось: – *Образили ми його, – сказав замполіт. – Справді-бо якимсь недоладно вийшло... Вічний наш Ягнич, трудяга й наставник, „батько літаючих рибок” – і десь тепер поза „Оріоном”* (О. Гончар); *Царювати... Це було дивне слово, яке поки що існувало поза ним, десь поза мурами нової розціцькованої тюрми, яка називалася тронним залом* (Р. Іваничук); ...*Це питання поза темою* звичайних розмов (М. Олійник).

Роль засобів екплікації грами стверджувальної/заперечної модальності виконують також нечленовані структури, функціонування яких пов'язане з наявністю співрозмовників, що обмінюються репліками в комунікативному процесі. Стверджувальні синтаксичні одиниці нечленованого типу – своєрідний тип мовленнєвої реакції слухача на передану мовцем інформацію. У монологічному мовленні нечленовані конструкції функціонують набагато рідше. Морфологічне вираження аналізованих синтаксичних одиниць представлено переважно службовими словами й лише зрідка – деякими різновидами повнозначних слів. Наприклад: – *Все нормально?* – *запитав Льончик. – Так, –* *відповіла я* (В. Слапчук); „*Так, –* *розмірковував Дорош, ходячи по хаті. – Безумовно, Сергій каже правду. Я віддався роботі на фермі і не додивився до головного: до загальної постановки, від якої, власне, залежить і моя робота. Коли б я придивився пильніше, мені б стала ясною непослідовність у характері Оксена і його примирення з усіма тими перекрученнями, що їх допускає Гнат, той в'ялий підхід до справ артільного життя, той застій,*

¹⁶ М. Баган, *op. cit.*, с. 81.

який панус всюди. **Так, так.** Лід треба ламати...” (Г. Тютюнник); – *Ти що, троянівський?* – **Умгу** (Г. Тютюнник); – *Ти босий?* – **Еге-е-е**, – *тягну недбало* (В. Слапчук); – *Секундочку. Ви лейтенант Дорош?* – **Так точно!** (Г. Тютюнник); – *Прошу не говорити зі мною в жандармському тоні!* – **Добре** (Г. Тютюнник).

Нечленовані заперечні речення слугують засобом експлікації комунікативних намірів людини передати й прямі заперечні відповіді на поставлене запитання. Такі побудови характерні для діалогів, меншою мірою – для зовнішнього та внутрішнього мовлення персонажів. Їхнім морфологічним репрезентантом найчастіше є слово *ні*, наприклад: – *Ви вже помирилися?* – **Ні!** (В. Слапчук); „*Із самого малолітства за пасинка мене мали, ще й тепер спокую не дають. Ні! Досить! Увірвалося! Тепер у мене своя дорога...*” (Г. Тютюнник). Корпус дослідницького матеріалу дає змогу вирізнити й інші маркери заперечних нечленованих конструкцій: – *Щось трапилось?* – **вирішив з'ясувати Анатолій.** – **Та де там**, – *ще більше засмутився Телесик* (В. Слапчук); – *А може, ви спочатку повечеряєте? А вмиється опісля?* – **Що ви!** *Хіба можна сідати за стіл з немитими руками?* – *здивувалася Юля* (Г. Тютюнник). Потребою щось заперечити викликане функціонування нечленованих структур на зразок *Аякже!*, *Еге ж!* „*Переборюючи опір природної для таких нечленованих структур стверджувальної модальності, інтонування кожного з них об'єктивно стає імпульсивним, набуваючи при цьому звучання, яке начисто показує негативне реагування мовця на зміст попередньої репліки, підкреслює при цьому його збентеження тощо*”¹⁷. Семантику заперечення зазначених нечленованих конструкцій увиразнює зміст попередньої репліки, наприклад: *Думаєш, допомогло?* **Аякже!** *Знову на житниці жито посіяли. Що там уродить?* (Г. Тютюнник); – *Давай рибу смажену, шукай самогон. Поліцаї прийшли.* – **Еге ж**, *оце для них смажила* (Г. Тютюнник). Заперечну семантику мають деякі усталені сполуки слів: – *Німців не чувати?* – **Борони боже**, – *блідне Уляна* (Г. Тютюнник).

Отже, *модальність ствердження/заперечення* – грамема категорії синтаксичної модальності, що надає основному змістові речення граматично оформленого значення ствердження або заперечення дії, процесу чи стану, виступає носієм додаткових суб'єктивних конотацій мовленнєвого акту й має специфічні формальні засоби експлікації.

ЛІТЕРАТУРА

Адамец П., *К вопросу о модификациях (модальных трансформациях) со значением необходимости и возможности* [в:] „Československá rusistica”, t. XIII, № 2, 1968, s. 88–94.

¹⁷ П. Дудик, *Із синтаксису простого речення: навч. посібник*, Вінниця 1999.

- Баган М., *Категорія заперечення в українській мові: функціонально-семантичні та етнолінгвістичні вияви*, Київ 2012.
- Виноградов В., *Избранные труды. Исследования по русской грамматике*, Москва 1975.
- Вихованець І., *Грамматика української мови. Синтаксис: підручник*, Київ 1993.
- Дудик П., *Из синтаксису простого речення: навч. посібник*, Вінниця 1999.
- Кобриня О., *Модусные категории как способы выражения субъективного отношения человека к высказыванию [в:] „Вопросы когнитивной лингвистики”*, № 2, 2006, с. 90–100.
- Костусяк Н., *Структура міжривневих категорій*, Луцьк 2012.
- Кущ О., *Категорії ствердження і заперечення в українській мові. Автореф. дис. ... канд. філол. наук*, Дніпропетровськ 2002.
- Ляпон М., *Взаимодействие категории отрицания и ирреальности в тексте [в:] Синтаксис текста*, под ред. Г. Золотовой, Москва 1979, с. 204–213.
- Межов О., *Суб'єктні синтаксеми у структурі простого речення: монографія*, Луцьк 2007.
- Немец Г., *Актуальные проблемы модальности в современном русском языке*, Ростов-на-Дону 1991.
- Слинько І., Гуйванюк М., Кобилянська М., *Синтаксис сучасної української мови: проблемні питання*, Київ 1994.
- Сучасна українська літературна мова: синтаксис*, за ред. І. Білодіда, Київ 1972.
- Теория функциональной грамматики: Темпоральность. Модальность*, под ред. А. Бондарко, Ленинград 1990.

THE FUNCTIONAL-COMMUNICATIVE QUALITY OF ASSERTIVE/NEGATIVE MODALITY

In the article assertive/negative modality as a grammeme of category of syntactic modality is systematically described, and its parameter values are outlined; the basic types of designs with assertive and negative modality are characterized, predicate components that structure expression of this kind are singled out, and central and peripheral equipment of formal expression are accentuated.

Key words: overcategorisation of modality, syntactic modality, morphological modality, lexico-grammatical modality, assertive/negative modality, predicate.